

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

В.А. ПРЕДБОРСЬКИЙ,
д.е.н., професор, НАВС

Тіньова експлуатація зовнішньоекономічної сфери

У статті розглядаються теоретичні аспекти функціонування механізмів отримання геоелектронічної ренти суб'єктами тіньової діяльності.

Ключові слова: геоелектронічна рента, гібридизація влади, вільні економічні зони, операції злиття і поглинання, офшорні зони.

В статье рассматриваются теоретические аспекты функционирования механизмов получения геоэкономической ренты субъектами теневой деятельности.

Ключевые слова: геоэкономическая рента, гибридизация власти, свободные экономические зоны, операции слияния и поглощения, офшорные зоны.

In article the theoretical aspects of function of mechanisms in receiving of geoeconomical rent by individuals of shadow activity are examined.

Keywords: geoeconomical rent, hybridization of authority, free economic areas, operations of mergence and acquisitions, offshore areas.

Постановка проблеми. Процеси тинізації соціально-економічних процесів, розвиток чинників тіньової деформації транснаціонального рівня обумовлюють необхідність створення системної їм протидії, в тому числі засобами санації державного управління зовнішньоекономічною сферою.

Необхідність підвищення рівня державного управління, протидії тіньовій економіці знайшла відображення в ряді важливих законодавчих і нормативно-правових актів держави, таких як Закон України «Про засади запобігання і проти-

дії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, №84/2003), проект Державної програми детинізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детинізації економіки та протидії корупції» (2005, №1615/2005), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки» (2006, №1767), з питань відстеження процесів тинізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тіньової економіки відносяться праці В.Д. Базилевича, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, В.М. Поповича, О.В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових, кримінально-правових, кримінологічних аспектів протидії тіньовій економіці здійснили вітчизняні вчені-юристи. В той же час у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тіньової економіки, її окремих сфер як тинізаційних прискорювачів деформації соціально-економічних процесів потребують подальшого спеціального вивчення, зокрема, процеси тинізації зовнішньоекономічної сфери.

Метою статті є подальший розвиток теоретичного забезпечення вивчення сутності окремих сфер тіньової економіки та протидії їй на основі розбудови спеціальних економічних заходів державного управління, зокрема обмеження факторів – прискорювачів тинізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. У зовнішньоекономічній сфері з найбільшою інтенсивністю виявляється тіньова експлуатація суспільства паразитарними структурами в умовах глобалізації, дія тенденції до наслідків експансії західної економіки у протообщинну і переведення останньої в більш архаїчний режим, посилення статусу України як країни периферійного капіталізму [1, с. 234–271]. Невипадково, як наслідок цієї тенденції, у вітчизняній зовнішньоекономічній сфері масово з'являються такі види її тіньової складової, як «човникова» діяльність, работоргівля, в тому числі дитяча, тіньовий ринок трансплантатів, наркотиків, зброї (в тому числі як елемент елітного сектора), широке використання бартерних, давальницьких, толінгових схем тощо. Елітний сектор виконує при цьому суто негативну функцію трансформатора та підсилювача цієї тенденції.

Синхронізація явищ глибокої економічної кризи та глобалізації світової економіки обумовили не тільки посилення інтеграційних процесів у міжнародній економічній системі, а й стали підґрунтям посилення організованої транснаціональної економічної злочинності, а отже і зростання злочинного податкового тягаря, яким обкладається економіка, насамперед послаблених кризою країн.

Теоретичною основою дослідження процесів розвитку кризових явищ у ЗЕД є базовий висновок про те, що тінзація цієї сфери є однією із найбільш небезпечних для суспільства, в якій найбільшою мірою виявляються можливості реалізації спрямувань тіньової економіки. Вона, зокрема, величезною мірою сприяє процесам посилення експлуатації послабленої економіки України, подальшого перерозподілу створеного в ній національного продукту на користь розвинутих країн, активізації вивезення з неї капіталів.

Для України – держави із сильною генетикою селянського суспільства, притаманним йому ізоляціонізмом, з традиціями гібридизації влади велику небезпеку становить процес подальшої монополізації ЗЕД з боку елітного сектору, який значно посилюється в умовах вибору необмеженого прозахідного вектора реформування економіки, архаїзації під його впливом суспільно-економічних відносин.

Єдність світу обумовлена взаємодією різноякісних соціально-політичних, економічних, екологічних процесів, яким притаманна просторово-часова диференціація, яка виявляється у територіальних контрастах економічного та соціального розвитку, різного ступеня впливу на світові процеси, наявності відмінностей у системах їх забезпечення інструментарієм державного управління. Як наслідок, у багатомірному комунікативному просторі утворюються рубіжні зони і полюси із суттєвим перепадом потенціалу перетікання вартості національного продукту із одних зон в інші. На шляху такого перетікання стоїть держава, яка з різним ступенем ефективності виконує функцію попередження втрати економічного потенціалу країни за допомогою системи адміністративного та фіскального контролю. Як підкреслює Ю.М. Пахомов, саме наявність у країні дієздатної та сильної

держави, а також відтворюваної науково-технічної активності надає їй здатності монополістично привласнювати своєрідну геоекономічну ренту – ренту із знедолених [2, с. 501].

Геоекономічна рента у зв'язку з наявністю гібридизації влади [1, с. 221–226] через механізми тіньового розподілу національного доходу значною мірою привласнюється елітним сектором. Відповідно до цього цей сектор прямо зацікавлений у відтворенні умов, які сприяють зміцненню його монопольного становища у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) щодо отримання додаткового тіньового доходу.

До послідовних фаз кругообігу тіньового механізму вилучення геоекономічної ренти та подальшого її використання належить такий їх ряд: а) подальше посилення монополізації геоекономічного простору (в тому числі із використанням тіньових засобів) і розширене привласнення геоекономічної ренти елітним сектором; б) залучення засобів тіньового переміщення геоекономічної ренти із країни-продуцента у країну-реципієнт; в) використання засобів приховування доходу від фіскального контролю у спеціальних юрисдикціях-сховищах та переміщення «відмитих» доходів у вигляді інвестицій у країну з високим рівнем валютно-фінансового контролю для нового циклу вилучення геоекономічної ренти та подальшого посилення маскування шляхів їх походження.

Засоби монополізації ЗЕД, які утворюють стрибок надлишкової вартості і отримання геоекономічної ренти, можуть бути різні (загальні та спеціальні) залежно від конкретно історичних умов – від введення прямої монополії держави на здійснення ЗЕД (за радянських часів) до використання широкого кола фіскальних – податково-бюджетних, фінансових та тіньових – інструментів забезпечення особливих монопольних умов діяльності елітного сектора в цій сфері. Тобто весь арсенал засобів – від силового чи адміністративного тиску до застосування різноманітних фінансових, фіскальних обмежень, заборон або, навпаки, пільг, які спрацьовують на утворення бар'єрів на шляху вирівнювання величини прибутку, – є засобами здебільшого тіньової експлуатації ординарного сектору, до якого вдається елітний сектор для утворення та вилучення геоекономічної ренти у ЗЕД. До найбільш незвичайних з них слід віднести утворення зон геоекономічних конфліктів та напруження (Придністров'я, Чечня, Югославія тощо), спеціальних економічних режимів (вільні економічні зони) тощо.

Серед найбільш сприятливих форм монополізації ЗЕД і отримання геоекономічної ренти, вилучення її тіньовими засобами в умовах гібридизації влади у специфічних умовах процесів глобалізації нашої країни є створення вільних економічних зон (ВЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР).

У теорії та практиці створення ВЕЗ вирізняються два підходи: територіальний та функціональний (режимний). Перший – територіальний, відповідно до якого ВЕЗ є конкретно означеною територією з певним режимом функціонування з ізольованим кордоном. Така територія має своє власне митне і податкове законодавство та пільговий режим для іноземного

інвестування. За другим підходом – функціональним – підприємства та організації, які знаходяться на спільній території країни, мають свій локальний пільговий режим оподаткування, фінансування, матеріально-технічного постачання.

На думку фахівців [3, с. 195–199], механізми функціонування ВЕЗ у країнах з трансформаційними процесами дають змогу вирішувати дві основні групи завдань: 1) створювати регіональні та функціональні механізми реальних ринкових відносин та структур у переважно неринковій економіці за рахунок розвитку нових форм власності і відповідних організаційних структур на мікро- та макрорівні, забезпечення самостійності і незалежності в діяльності суб'єктів господарювання, децентралізації системи управління економікою тощо, 2) налагоджувати і відпрацьовувати захищені державою зовнішньоекономічні зв'язки у їх найбільш зрілих формах, насамперед через спільну з іноземними партнерами інвестиційно-підприємницьку діяльність.

Для виконання цих завдань для ВЕЗ формується спеціальний режим господарювання, який передбачає: пільговий режим та рівень оподаткування, формування спеціальних валютно-фінансових умов, банківсько-кредитне забезпечення, систему страхування, умови здійснення окремих видів платежів та систему державного інвестування; систему державних гарантій у відповідності із законами про інвестиційну діяльність та іноземні інвестиції (право на вивезення прибутку та капіталу, інвестованого у ВЕЗ, за межі зони та держави); економічну самостійність господарської діяльності підприємств, які працюють на території ВЕЗ, з добровільним (на конкурентній основі) їх включенням у систему держзамовлень; контрактну систему працевлаштування, організацію оплати праці та соціального страхування на умовах, не гірших, ніж передбачено чинним законодавством України; гарантію переведення іноземними працівниками прибутків, які отримані від діяльності у ВЕЗ, за кордон, а також право громадян України, що працюють у ВЕЗ, відкривати валютні рахунки в банках на території України для перерахування зарплати; спрощений порядок в'їзду у ВЕЗ іноземних громадян з-за кордону, вільний виїзд з ВЕЗ на територію України та у ВЕЗ з території України (громадян України та іноземних громадян), якщо інше не передбачено законом про конкретну ВЕЗ; державну гарантію забезпечення інтересів об'єктів економічної діяльності ВЕЗ при її ліквідації.

Згідно з чинним законодавством в Україні можуть створюватися вільні економічні зони різних типів: зовнішньоторговельні (вільні порти, зони «франко», зони прикордонної безмитної торгівлі, безмитні магазини); комплексні виробничі або торговельно-виробничі зони багатогалузевої спрямованості; науково-технічні у вигляді технополісів, науково-виробничих парків, локальних інноваційних центрів; туристичні, банківсько-страхові та інформаційні.

Функціонування вільних економічних зон, як і в цілому зовнішньоекономічної діяльності, яка проводиться в Україні за специфічно трансформаційних її процесів, відбиває численні

існуючі недоліки, кризові явища в державному управлінні, специфічно-корупційну його взаємодію, співвідношення з елітними структурами і перетворення останніх на потужні вузли тіньових потоків. По-перше, ВЕЗ, знявши з себе численні зобов'язання перед бюджетом і отримавши з нього кошти на забезпечення програм діяльності, до того ж привласнивши геоекономічну ренту, діє як класичний суб'єкт паразитарно-елітного сектору, що експлуатує ординарні структури і обмежений потенціал бюджетної системи, знекровлює засоби трансформації економіки країни. Вже з цього боку ВЕЗ (як і зовнішньоекономічна діяльність у цілому), як певна форма елітного сектору, обумовлює асиметричні процеси у розподілі фіскального навантаження на господарські структури, посилення в них тіньових (наведених) процесів.

По-друге, ВЕЗ вже відповідно до свого статусу є певною мірою тіньовими структурами, бо вони виведені з-під контролю держави і монополізують свій сектор діяльності. В умовах же панування елітного сектору і гібридизації влади тіньовий статус ВЕЗ активно використовується суто для подальшого нарощування тіньових схем та технологій, їхня діяльність набуває все більш віртуально-тіньового характеру по відношенню до суспільних інтересів.

Численні пільги та бюджетні преференції для елітних структур, які діють у ВЕЗ та ТПР [4, с. 5], забезпечують збільшення бар'єра відмінностей між ними і ординарним сектором (це є головною закономірністю розвитку елітної економіки взагалі), що сприяє збільшенню накопичення маси геоекономічної ренти. Таким чином, чим більше економічних бар'єрів у вигляді податкових пільг, бюджетних та кредитних преференцій, заборон чи обмежень утворюється між елітними та ординарними структурами (зовнішньоекономічна діяльність дуже сприятливий засіб для збільшення потенціалу рубіжної економіки), тим більше виникає можливостей для елітних структур щодо вилучення та привласнення доходів. Частково ці доходи повертаються в Україну, але вже як відмиті іноземні інвестиції, тобто легітимні знаряддя вивезення капіталу з України.

Руйнівний вплив на конкурентні умови у ВЕЗ та ТПР України з боку елітних промислово-фінансових груп є основним фактором того, що серйозні інвестори надають переваги інвестиціям за межі ВЕЗ та ТПР. Наприклад, концерн LEONI AG інвестував кошти у завод з виробництва електроустаткування для автомобілів за 100 км від ВЕЗ «Яворів» у Львівській області [4, с. 5].

Більш сприятлива ситуація, ніж в Україні, Росії та Молдові щодо ВЕЗ та ТПР, які перетворилися у цих країнах на ланки тіньового механізму елітного сектору, спостерігається у Польщі, Литві та Китаї, де проекти ВЕЗ значною мірою досягли поставлених перед ними державою завдань. Можна виділити дві основні передумови успіху ВЕЗ за кордоном: це ефективний митний контроль та органічна інтеграція цих проектів у державну стратегію створення сприятливого інвестиційного клімату.

Перетворення ВЕЗ, як і зовнішньоекономічної діяльності в цілому, на фактор економічного зростання потребує суттєвого обмеження процесу гібридизації влади і перетворення елітного сектору з економічної форми панування олігархічних структур на форму, яка обслуговує інтереси суспільства, держави.

Одним із специфічних, тінювих засобів забезпечення функціонування паразитарного елітного сектору з використанням зовнішньоекономічної сфери є «операції злиття та поглинання (merger and acquisition – M&A)». Слід зазначити, що первісне накопичення капіталу на першому етапі свого розвитку привело до появи різного роду угруповань та холдингів, більшість з яких являє собою конгломерат різнопрофільних активів, які були придбані власниками не для ведення ефективного бізнесу, а заради формування тінювих бізнес-імперій.

Специфікою другого етапу первісного накопичення капіталу є перерозподіл власності та ринків – для елітного сектору в значній мірі методами злиття та поглинання, в тому числі рейдерства.

Необхідно зазначити, що характерною особливістю вітчизняного ринку M&A є закритість процесів злиття/поглинання і майже повна відсутність інформації про процес укладання угод, їх особливості та очікувані результати. Отримати інформацію можна тільки з окремих публікацій й певних висловлювань в пресі, на телебаченні бізнесменів і менеджерів та передбачень аналітиків на інтернет-сайтах. На відміну від усталеного порядку здійснення аналогічних дружніх операцій у світі, які супроводжуються оприлюдненням інформації про наміри та хід угод, в Україні така прозорість вважається зайвою.

Незважаючи на наявність певних позитивних аспектів злиття та поглинання, в Україні воно здійснюється здебільшого тінювими засобами. Так, набуло, зокрема, поширення силоне захоплення власності на підставі сфальсифікованих судових рішень, або так зване рейдерство. За оцінками експертів інвестиційних компаній, щорічний обсяг сегмента злиттів і поглинань в Україні становить близько \$3 млрд. Дві третини поглинань мають характер рейдерських захоплень. За даними УСПП, у країні діє щонайменше 40–50 рейдерських груп, а результативність рейдерських атак сягає майже 90% [5].

Аналіз тенденцій, що склалися на ринку M&A протягом останніх років в Україні, дозволяє зробити такі висновки:

1) насамперед концентрація капіталу та монополізація відбувається у ресурсних галузях, передовсім енергетичних та фінансовому секторі. Так, було заявлено, що швейцарський газотрейдер RosUkrEnergy, монополіст поставок газу в Україні, намагається отримати контроль над шістьма облгазами – «Закарпатгаз», «Волиньгаз», «Львівгаз», «Івано-Франківськгаз», «Чернівцігаз» і «Чернігівгаз», які, як вважається, належать українському бізнесмену, колишньому заступнику голови НАК «Нафтогаз України» Олегу Бахматюку;

2) на другому місці за обсягами угод злиття/поглинання знаходиться гірничо-металургійний комплекс (ГМК), де по-

стійно відбуваються корпоративні війни. Класичним прикладом в Україні була приватизація у 2004 році гірничорудних підприємств, які входили до складу ДАК «Укррудпром». У результаті приватизації контроль над ГЗК отримали компанія System Capital Management (ВАТ «ЦГЗК» та ВАТ «ПівнГЗК») та компанія «Приват-груп» (ВАТ «Суха Балка» та участь в капіталі ВАТ «ПівдГЗК»);

3) значна активність спостерігається й у фінансовому секторі, причому характерною особливістю процесів у цій галузі є прихід іноземних інвесторів. За кількістю укладених в останні роки угод фінансовий сектор можна визначити як потенційного лідера ринку корпоративного контролю.

До найбільших угод останніх років можна віднести такі: придбання французьким BNP Paribas контрольного пакету акцій УкрСиббанку, австрійською групою Raiffeisen International контрольного пакету акцій банку «Аваль», італійським банком Banca Intesa контрольного пакета акцій Укрсоцбанку, казахським банком «ТуранАлем» майже 10% капіталу вітчизняного Трансбанку, російським «Внешторгбанком» акцій банку «Мрія» та багато інших угод.

Важливою ланкою тінювого механізму вилучення геоекономічної ренти елітним сектором є здебільшого тінюве переміщення геоекономічної ренти із країни-продуцента у країну-реципієнт. Основною ланкою у цій системі стає комерційний банк, лоро-рахунки якого у національній валюті використовуються як інструмент незаконного переказу коштів за межі України.

Слід зазначити, що в Україні понад 90 банківських установ мають ліцензії на здійснення операцій з банками-нерезидентами; на підставі отриманих ліцензій було відкрито понад 600 кореспондентських лоро-рахунків. За діяльністю підприємницьких та фінансово-кредитних структур, за зовнішньоекономічною діяльністю та за розрахунками через рахунки типу лоро, ностро з боку державних фінансових та податкових органів, за оцінками фахівців, є недостатнім. Внаслідок злочинної діяльності в Україні за часів реформ було отримано і потім відміто незаконних прибутків на суму понад \$100 млрд. [6, с. 87–89].

Використання зовнішньоекономічної сфери як тінювого засобу дало можливість сформувати потужну мережу фіктивних комерційних структур, які займаються конвертацією безготівкових коштів у готівкову валюту, створити механізм переказу резидентами України валютних коштів на неконтрольовані державою рахунки у закордонних банках під виглядом сплати імпорتنих контрактів.

У процесі розвитку глобалізації міжнародних економічних зв'язків різко зросла потреба у швидкому переміщенні та акумуляції «гарячих грошей». В офшорних зонах власники капіталу мінімізують витрати і завдяки цьому можуть брати участь у більш ризикованих і менш прибуткових трансакціях. Офшорні компанії стали одним із найважливіших джерел руху вільних фінансових ресурсів, тут зосереджено 20–25% світового капіталу [7, с. 296]. Таким чином, офшорний біз-

нес став вагомим сегментом світової економіки, важливою ланкою у механізмі мобілізації капіталу та вилучення гео-економічної ренти.

Одночасно офшори стали потужними інструментами втечі капіталу, відмивання брудних грошей, притулками для прикриття тіншового експорту гео-економічної ренти. Практика тіншового переміщення капіталів у «податкові сховища та притулки» дістала такого значного поширення у 90-ті роки ХХ ст., що викликала необхідність прийняття рішучих заходів на міжнародному рівні.

У відповідь на проблему, пов'язану з відмиванням коштів, в 1989 році країнами «Великої сімки» під час зустрічі на найвищому рівні у Парижі був створений спеціальний підрозділ по боротьбі з відмиванням грошей (FATF), мета якого – координація міжнародного співробітництва. Одним з перших завдань підрозділу було розроблення рекомендацій для урядів країн світу, які доцільно використовувати при створенні та виконанні національних програм, спрямованих на боротьбу з відмиванням грошей.

За своєю природою відмивання грошей виникає поза колом офіційних економічних статистичних даних. Міжнародний валютний фонд наприклад, заявив, що сукупний розмір відмивання грошей у світі приблизно становить 2–5% світового валового внутрішнього продукту. Тобто розмір сум відмивання грошей перебуває у межах \$600 млрд. – \$1,5 трлн. Остання цифра є приблизно еквівалентною розміру загального економічного виробництва Іспанії.

На підставі численних розслідувань у сфері відмивання грошей та міжнародного фінансового шахрайства зарубіжні аналітики зазначають, що в багатьох кримінальних справах офшорні компанії відіграють головну роль. Використовуючи можливість існуючих механізмів камуфлювання місця розташування фірми, власників, обсягів статутного капіталу, виданих довіреностей тощо, господарча діяльність та операції проводяться офшорними компаніями як на національному, так і на міжнародному рівнях. Міжнародні експерти постійно вказують у своїх публікаціях на небезпечність офшорних юридичних осіб, враховуючи їхній зв'язок з організованою злочинністю. Більш того, через посилення глобалізації економіки очікується подальше радикальне збільшення «офшорного сервісу». Аналітики ООН зазначають, що офшорні центри спричиняють великі витоки капіталів за допомогою офшорних фірм. Ці кошти вважаються загубленими для національної економіки.

Офшорні фінансові центри використовуються елітним сектором і як засіб для відмивання тіншової гео-економічної ренти, і як база для прикриття інших сумнівних та кримінальних угод у загрозливих розмірах. За оцінками експертів ООН, світовий обсяг тіншових оборотів наркобізнесу становить понад \$400 млрд. на рік, тоді як доходи від інших складових тіншової економіки сягають \$1 млрд. Серед них у даний час виділяються доходи, здобуті шляхом використання тіншових фінансових схем, які перевищують обсяг доходів від транспортування

наркотиків [8, с. 98]. З метою надання схеми офшорного бізнесу нетранспарентного характеру останнім часом використовується схема тандемних зв'язків – офшорної та оншорної компанії. При такій схемі компанія, яка зареєстрована у традиційній офшорній зоні, виконує функції переважно збереження коштів, а компанія, зареєстрована у престижній неофшорній юрисдикції, відповідає за представницькі функції; через неї і здійснюються основні фінансові трансакції.

У міжнародній практиці поширені комбіновані схеми зв'язків, що формуються із фірм цих двох типів, розташованих у податкових гаванях і у країнах з помірним оподаткуванням. Як приклад можна навести такі тандемні офшорні зв'язки: «О.Мен–Нідерланди», «Гібралтар–Швейцарія», «Кіпр–Греція», «Нідерланди–Антильські острови», «Швейцарія–Нідерланди». У діловій міжнародній практиці досить часто застосовуються зв'язки типу «Люксембург – Нідерландські Антильські острови – Нідерланди – США». Відомі схеми, що вміщують понад десять закордонних фірм.

Висновки

Теоретичною основою дослідження процесів розвитку кризових явищ у ЗЕД є базовий висновок про те, що тінзація цієї сфери є однією із найбільш небезпечних для суспільства, в якій найбільшою мірою виявляються можливості реалізації спрямувань тіншової економіки. Вона, зокрема, величезною мірою сприяє процесам посилення експлуатації послабленої економіки України, подальшого перерозподілу створеного в ній національного продукту на користь розвинутих країн, активізації вивезення з неї капіталів.

Гео-економічна рента у зв'язку з наявністю гібридизації влади через механізми тіншового розподілу національного доходу значною мірою привласнюється елітним сектором. Відповідно до цього цей сектор прямо зацікавлений у відтворенні умов, які сприяють зміцненню його монопольного становища у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) щодо отримання додаткового тіншового доходу.

До послідовних фаз кругообігу тіншового механізму вилучення гео-економічної ренти та подальшого її використання належить такий їх ряд: а) подальше посилення монополізації гео-економічного простору (в тому числі із використанням тіншових засобів) і розширене привласнення гео-економічної ренти елітним сектором; б) залучення засобів тіншового переміщення гео-економічної ренти із країни–продуцента у країну–реципієнт; в) використання засобів приховування доходу від фіскального контролю у спеціальних юрисдикціях–сховищах та переміщення «відмитих» доходів у вигляді інвестицій у країну з високим рівнем валютно–фінансового контролю для нового циклу вилучення гео-економічної ренти та подальшого посилення маскуванню шляхів їх походження.

Серед найбільш сприятливих форм монополізації ЗЕД і отримання гео-економічної ренти, вилучення її тіншовими засобами в умовах гібридизації влади у специфічних умовах процесів глобалізації нашої країни є створення вільних еко-

номічних зон (ВЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР).

Одним із специфічних, тіньових засобів забезпечення функціонування паразитарного елітного сектору з використанням зовнішньоекономічної сфери є «операції злиття та поглинання (merger and acquisition – M&A)». Слід зазначити, що первісне накопичення капіталу на першому етапі свого розвитку призвело до появи різного роду угруповань та холдингів, більшість з яких являє собою конгломерат різнопрофільних активів, які були придбані власниками не для ведення ефективного бізнесу, а заради формування тіньових бізнес-імперій.

Специфікою другого етапу первісного накопичення капіталу є перерозподіл власності та ринків – для елітного сектору в значній мірі методами злиття та поглинання, в тому числі рейдерства.

Необхідно зазначити, що характерною особливістю вітчизняного ринку M&A є закритість процесів злиття/поглинання і майже повна відсутність інформації про процес укладання угод, їх особливості та очікувані результати. Отримати інформацію можна тільки з окремих публікацій й певних висловлювань в пресі, на телебаченні бізнесменів і менеджерів та передбачень аналітиків на Інтернет-сайтах. На відміну від усталеного порядку здійснення аналогічних дружніх операцій у світі, які супроводжуються оприлюдненням інформації про наміри та хід угод, в Україні така прозорість вважається зайвою.

У процесі розвитку глобалізації міжнародних економічних зв'язків різко зросла потреба у швидкому переміщенні та акумуляції «гарячих грошей». В офшорних зонах власники капіталу мінімізують витрати і завдяки цьому можуть брати участь у більш ризикованих і менш прибуткових трансакціях. Офшорні компанії стали одним із найважливіших джерел руху вільних фінансових ресурсів, тут зосереджено 20–25% світового капіталу. Таким чином, офшорний бізнес став вагомим сегментом світової економіки, важливою ланкою у механізмі мобілізації капіталу та вилучення гео економічної ренти.

Таким чином, за роки реформування в Україні склалася ефективно діюча багатоступенева система тіньового вилу-

чення у держави та вивезення гео економічної ренти елітним сектором, що відображає, з одного боку, розвиток у країні за умов існуючого способу реформ віртуально-гібридної структури економіки, її об'єктивного протистояння корінним інтересам суспільства. В той же час, з іншого боку, це лише одна зі складових мобілізації капіталу (у зовнішньому аспекті по відношенню до рівня національної економіки) на користь економічно розвинутих країн, що забезпечена розвитком відповідної інфраструктури, до якої, зокрема, слід віднести мережу офшорних центрів – тіньових вузлів перерозподілу світових потоків капіталу.

Список використаних джерел

1. Предборський В.А. Детинізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія / В.А. Предборський. – К.: Кондор, 2005. – 614 с.
2. Макмиллан Ч. Японская промышленная система / Ч. Макмиллан / Под общ. ред. О. Виханского. – М.: Прогресс, 1988. – 400 с.
3. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.
4. Дацишин М. Украинские СЭЗ как способ репатриации отечественного капитала / М. Дацишин // Деловая неделя. – 2003 (13–19 февр.). – С. 5.
5. Краснодемська З. Вакцина проти рейдерства / З. Краснодемська // Урядовий кур'єр. – 2007 (22 лют.).
6. Камлик М.І. Кримінологічні аспекти банківської діяльності / М.І. Камлик // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К.: Міжвідом. наук.–дослід. центр з проблем б–би з організов. злочинністю, 2001. – №4. – С. 82–96.
7. Дергачев В.А. Геоэкономика (современная геополитика) / В.А. Дергачев. – К.: ВИРА–Р, 2002. – 512 с.
8. Калюжний Р.А. Використання офшорних юрисдикцій при здійсненні сумнівних фінансових операцій / Р.А. Калюжний, В.М. Бутузов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К.: Міжвідом. наук.–дослід. центр з проблем боротьби з організованою злочинністю, 2001. – №4. – С. 96–107.

Н.М. СОЛОМЯНЮК,
к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій

Маркетинг як сучасна концепція підприємництва

У статті досліджено еволюцію концепцій маркетингу для окремих періодів економічного розвитку суспільства. Розглянуто питання еволюції світового маркетингу та визначено тенденції сучасного розвитку маркетингової концепції в підприємницькій діяльності.

Ключові слова: маркетинг, еволюція маркетингу, концепція маркетингу.

В статье исследована эволюция концепций маркетинга для отдельных периодов экономического развития общества. Рассмотрен вопрос эволюции мирового маркетинга и определены тенденции современного развития маркетинговой концепции в предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: маркетинг, эволюция маркетинга, концепция маркетинга.